

DE BEVER EN ZIJN KOLONISATIE IN VLAANDEREN

Is er nog plaats voor de bever?

De Euraziatische bever (*Castor fiber*) is nog niet zo lang terug van weggeweest. Toch is hij alweer op veel plaatsen opnieuw te vinden in Vlaanderen. De meeste geschikte leefgebieden in natuurlijke omgevingen zijn stilaan weer ingenomen. Maar ook in meer dichtbevolkte gebieden bezetten bevers steeds meer territoria. Een studie van de Universiteit Antwerpen, in samenwerking met Natuurpunt en het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO), onderzocht de verspreiding van de bever in het dichtbevolkte Vlaanderen. Is er nog nieuw leefgebied beschikbaar voor de bever, of is ondertussen alles al bezet?

TEKST LANDER VANSTAEN, HERWIG LEIRS, FRANK HUYSENTRUYT EN KRISTIJN SWINNEN

In het verleden werd de bever zwaar bejaagd door de mens, voornamelijk om zijn pels, vlees en castoreum ('bevergeil'). Als gevolg van de jacht daalden de aantallen van de bever sterk,

tot in 1848 het laatste exemplaar werd gedood.¹ Zo verdween de soort voor een periode volledig uit België. Vanaf de 20e eeuw werden de eerste maatregelen ter bescherming genomen, daar waar de laatste

overblijvende populaties gelokaliseerd waren in Europa (bijv. de Rhône in Frankrijk en de Elbe in Duitsland).² Vanaf 1998 werden opnieuw bevers waargenomen in België, waarvan de verspreiding zich

voornamelijk beperkte tot Wallonië. Sinds 2003 zijn er opnieuw Euraziatische bevers in Vlaanderen als gevolg van een illegale herintroductie.³ Hierna verliep de groei van de beverpopulatie in Vlaanderen aanvankelijk langzaam, maar in recente jaren is een duidelijke versnelling merkbaar.

Dankzij inspanningen voor het behoud en de bescherming van de bever, kreeg de soort de kans om opnieuw in aantal toe te nemen. Ondertussen zijn de meest geschikte leefgebieden opnieuw ingenomen. De leefgebieden van de bever worden typisch gekenmerkt door de aanwezigheid van een waterlichaam met in de onmiddellijke nabijheid voldoende verhoude vegetatie. Toch zijn verschillende geschikte leefgebieden in Vlaanderen nog niet ingenomen, en is de maximumcapaciteit nog niet bereikt. Waar de verspreiding tot nu toe voornamelijk beperkt bleef tot de leefgebieden in en rond een natuurrijke omgeving, beginnen bevers zich ook steeds meer buiten deze gebieden te vestigen en trekken ze ook richting meer dichtbevolkte gebieden, zoals bijvoorbeeld Leuven, Mechelen en Lier. In sommige gevallen leidt de terugkeer van de bever tot het ontstaan van problemen met de mens. Tot nu toe concentreerden gevallen van schade door bevers zich eerder in dunbevolkte gebieden. Bij nieuwe uitbreidingen naar dichtbevolkte gebieden, mogen we niet uit het oog verliezen dat daar mogelijk nieuwe conflicten kunnen ontstaan.

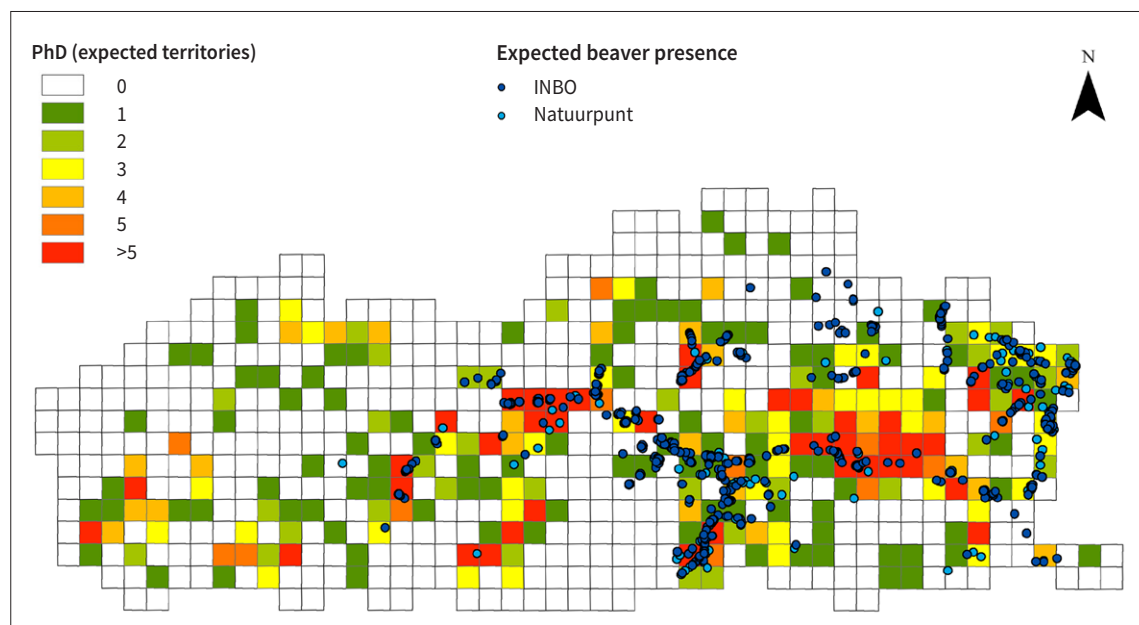

Foto Lander Vanstaen

HOE VOORSPEL JE WAAR EN HOEVEEL BEVERS ZICH ERGENS GAAN VESTIGEN?

In een voorgaande studie door Swinnen (2014)⁴ werd een habitatgeschiktheidsmodel ontworpen voor Vlaanderen. Dit model identificeerde een reeks omgevingskenmerken die konden voorspellen waar

bevers zich in de toekomst zouden kunnen vestigen. De kenmerken baseerden zich op de toenmalige verspreiding van de bever in Vlaanderen. Bevers zijn in het bijzonder afhankelijk van water en houtachtige vegetaties. Dit maakt dat het voorkomen van geschikt leefgebied beperkt is, wat het vervolgens relatief eenvoudig maakt

Figuur 1. Visualisatie van de combinatie van het habitatgeschiktheidsmodel met de aanwezigheids-datasets van Natuurpunt en INBO. Op basis hiervan werden locaties bepaald waar een terreinbezoek nodig was voor het bepalen van aan- of afwezigheid van de bever.

om de verspreiding van de soort accuraat te voorspellen. De moeilijkheid van de voorspelling ligt voornamelijk in het testen van de juistheid van het model. Hoe correct voorspelt het habitatgeschiktheidsmodel de aan- of afwezigheid in een bepaald gebied en kan het ook worden gebruikt om het aantal territoria in te schatten?

HOE GING DIT IN ZIJN WERK?

In de zomer van 2018 werd het habitatgeschiktheidsmodel van Swinnen (2014) opnieuw geëvalueerd op zijn correctheid. De huidige verspreiding van de bever in Vlaanderen werd vergeleken met de destijds gemaakte voorspellingen. Hiervoor werd gebruik gemaakt van reeds beschikbare gegevens via Natuurpunt (www.waarnemingen.be) en het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (figuur 1). Deze gegevens omvatten waarnemingen sinds 2010, het startjaar van de studie van Swinnen (2014). Gebaseerd op deze datasets en het voorspellingsmodel werd een reeks terreinbezoeken gepland waarbij de aan- of afwezigheid van bever werd gecontroleerd in het veld.

DE BEVER IS ONDERWEG, HIJ IS ER BIJNA, MAAR NOG NIET HELEMAAL

De terreinbezoeken maakten duidelijk dat de huidige verspreiding van de bever (2018) sterk is uitgebreid ten opzichte van het moment van het originele modelontwerp (Swinnen, 2014). Toch blijft de soort momenteel nog volledig afwezig in bepaalde delen van Vlaanderen, met name in de provincie West-Vlaanderen en ook in grote delen van Oost-Vlaanderen.

Het habitatgeschiktheidsmodel werd gevalideerd rond twee belangrijke pijlers. Een eerste aspect is de controle van de voorspelde aan- of afwezigheid van bevers in bepaalde gebieden, een tweede is het aantal aanwezige territoria binnen de reeds bezette gebieden en dus de densiteit van een bepaalde locatie. Voor de aan- of afwezigheden van de soort blijkt dat de gemaakte voorspellingen in het model een goede indicatie geven. De nieuwe locaties waar de bever voorkomt zijn typisch gesitueerd binnen het bereik van de zich uitbreidende populatie, zodat er voldoende mogelijkheid was voor de soort om zich in de buurt te vestigen. Daarentegen liggen de resultaten voor het aantal verwachte territoria lager dan de voorspellingen van het model. Dit kan worden verklaard doordat de bever zijn maximale capaciteit, het maximale aantal bevers dat verwacht wordt volgens het model, nog niet heeft bereikt in Vlaanderen. Van bevers is bekend dat nieuwe populaties zich initieel breed verspreiden en dat pas daarna een verdichting van de populatie optreedt. Dit zien we nu in de praktijk gebeuren in Vlaanderen. Daarnaast is het opvallend dat de afwezigheden van bevers overschat werden door het model (figuur 2). Dit betekent dat er territoria ontdekt zijn tijdens het veldwerk op plaatsen waar er helemaal geen verwacht werden.

Algemeen laten deze resultaten zien dat de kolonisatie van de bever in Vlaanderen nog niet de maximumcapaciteit heeft bereikt. Verschillende geschikte leefgebieden zijn momenteel nog niet bezet, en binnen de bezette leefgebieden is het aantal bevers per locatie in het algemeen nog rela-

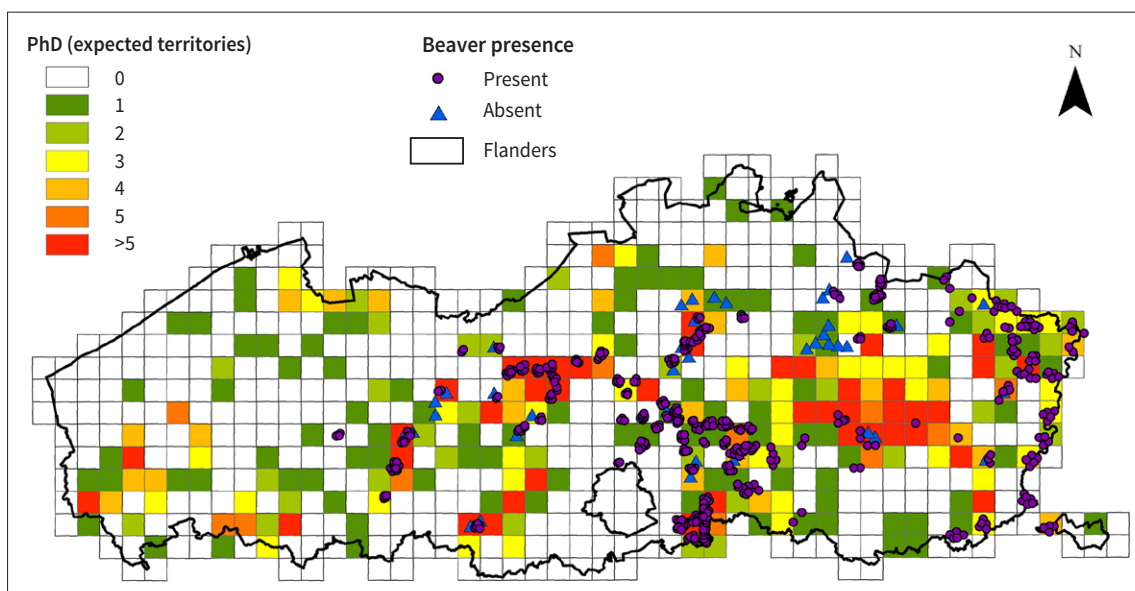
tief laag ten opzichte van de maximaal verwachte aantallen. Er is dus nog zeker plaats voor de bever in Vlaanderen. Het blijft belangrijk om de uitbreiding van de soort in de nabije toekomst verder op te volgen, onder meer om beter te kunnen anticiperen op het succesvol samenleven met de bever in het dichtbevolkte Vlaanderen.

WERK VOOR DE TOEKOMST

Zowel de opbouw van het model als de ecologische vereisten van de bever kunnen een aantal verklaringen bieden voor de resultaten uit deze studie. Vanuit het perspectief van het model is het duidelijk dat het huidige verspreidingsgebied van de bever al sterk is toegenomen. Het model volgt een strikte opdeling van Vlaanderen in 5x5 km hokken, waarin bepaald wordt of en hoeveel geschikt leefgebied voor de bever zich in dat hok bevindt. Territoria houden zich echter niet aan de grenzen van kilometerhokken, zodat er overlap tussen verschillende hokken kan voorkomen.

Dit kan betekenen dat een bever een territorium bezet aan de rand van een hok dat zeer geschikt is en voor een deel overlapt met een hok dat veel minder of zelfs niet geschikt is. Dit minder geschikte hok kan nieuwe types geschikt leefgebied omvatten die voorheen niet in acht werden genomen.

Vanuit ecologisch perspectief hebben bevers in Vlaanderen niet zo'n groot keuzeaanbod, gezien het beperkte aantal geschikte leefgebieden. Daardoor is het voor bevers moeilijk om steeds nieuwe optimale habitat te vinden en blijken steeds meer

Figuur 2. Overzicht van alle bezochte locaties. Aanwezigheid van bever wordt getoond met een paarse bol, afwezigheid met een blauwe driehoek.

Foto Kristijn Swinnen

individuen genoeg te nemen met suboptimaal leefgebied. Hun succes kan hierdoor gelimiteerd zijn. Dat doet geen afbreuk aan de bezetting van dergelijke leefgebieden, alleen de bezettingsdichtheid kan er sterk verschillen. Daarenboven kunnen bevers zich aanpassen aan het gedijen in gebieden in meer dichtbevolkte omgeving. Aanpassingen zoals de gewenning aan de mens leveren bepaalde voordelen op in deze minder optimale leefomgevingen.

Algemeen geven de voorspellingen van het habitatgeschiktheidsmodel nauwkeurige indicaties, maar een meer volledige invulling van het model zou dit nog kunnen verbeteren. Dit zou kunnen samengaan met een grotere populatie en bredere verspreiding, wat de validatie van het model

nog kan verbeteren naar meer accurate voorspellingen.

LANDER VANSTAEN is een ondertussen gestudeerd student Biologie aan de Universiteit Antwerpen, waar hij begeleid werd door Herwig Leirs, Frank Huysentruyt en Kristijn Swinnen. Herwig Leirs is hoogleraar binnen de Onderzoeksgroep Evolutionaire Ecologie aan de Universiteit van Antwerpen. Frank Huysentruyt is onderzoeker bij de groep Faunabeheer en Invasieve Soorten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO). Kristijn Swinnen is wetenschappelijk medewerker data-analyse en rapportage bij Natuurpunt.

SAMENLEVEN MET DE BEVER ALS LANDSCHAPSARCHITECT

Bevers staan bekend om hun rol als landschapsarchitect. Ze zijn in staat om de omgeving in hun voordeel aan te passen. Zo is de bever een dier dat een grote impact op zijn omgeving heeft. De aanwezigheid van de bever kan zorgen voor het toenemen van de biodiversiteit en het vergroten van de diversiteit aan leefgebieden in en rond een riviervallei. Wat vaak niet geweten is, is dat de bever ook een rol kan spelen in grotere, niet meteen zichtbare natuurfenomenen, zoals het aanvullen van het grondwater, het inwerken op droogte en het gedeeltelijk opvangen van overstromingen.⁵ Dat bevers hun omgeving omvormen is in natuurlijke gebieden vaak geen probleem, maar binnen gebieden dicht bij menselijke activiteiten kan dit tot conflicten leiden. De meest frequente problemen zijn het veroorzaken van overstromingen in velden, akkers en boomgaarden als gevolg van de bouw van dammen en het graven van foerageergeulen, maar ook het vellen van bomen en vrachtschade aan gewassen zijn vaak terugkerende problemen. Daarnaast kan het graven van holen zorgen voor het instorten van dijken en oevers.⁶ Door de recente herkolonisatie van Vlaanderen is het nog onduidelijk wat de gevolgen van een verdere uitbreiding zullen zijn. Het blijft dus belangrijk om verder onderzoek uit te voeren naar de ecologie en verdere uitbreiding van de bever in Vlaanderen. Dankzij deze nieuwe informatie en inzichten kunnen soortbeschermingsprogramma's worden bijgewerkt met de focus op de gebieden met kansen en risico's. Zo kunnen concretere toekomstgerichte beheerafspraken gemaakt worden die toelaten om de beverpopulatie naar een gunstige staat van instandhouding te begeleiden en mogelijke conflicten te vermijden.

Beverburcht. Foto Fokko Erhart

